

LEONARDO DA VINCI

IL TRATTATO DELLA ANATOMIA

Roma, 1962

Istoria medicinei se imbină deseori cu istoria artei. Unul din exemplele cele mai elocvente ale legăturii artei cu știința, îl constituie multiplele desene anatomice deosebit de prețioase ale lui *Leonardo da Vinci*. Marele polihistor italian a studiat anatomia nu numai ca pictor și sculptor, ci în același timp el însuși a executat multiple diseccții și a fost preocupat de gândul de a scrie o mare lucrare de anatomie. Această lucrare a rămas neterminată. Desenele lucrării neterminate însă sînt de o valoare artistică atît de mare și atît de exacte și de desăvîrșite, înet ele au fost și sînt mereu reeditate.

În anul 1962 a apărut lucrarea colectivului de la Institutul de istoria medicinei din Roma, compus din 16 cercetători și condus de prof. *Adalberto Pazzini*, care au reeditat în întregime această operă de o mare valoare culturală în trei volume (atît textul cit și figurile). Materialul însă a fost clasificat pe baza criteriilor noastre de astăzi. În cele 1.000 de pagini ale lucrării, editată în octavă, putem studia pe multiple facsimile desenele originale și textul redat în forma inițială, iar pe lîngă aceasta figurează și transcrierea modernă a acestor texte.

În primul volum *A. Pazzini* schițează epoca în care a trăit *Leonardo*, caracterizează omul și arată cauzele care au determinat scrierea acestei lucrări. Introducerea păstrează pînă la sfîrșit un ton cumpătat. Ea caută să comenteze autorul, și nu să-l supraliciteze. Redactorii atrag atenția asupra unor observații ale lui *Leonardo* care din cauza întîrzierii editării la timp a acestei lucrări au trebuit să fie redescoperite mai tîrziu. *L. Stroppiana* prezintă introducerea lucrării de anatomie a lui *Leonardo* și împărțirea ei originală. *Leonardo* și-a conceput lucrarea în 120 cărți (capitole). În același timp facem cunoștință și cu tehnica de diseccție a artistului italian și cu calitățile pe care el le cerea unui anatomist. *M. Jandolo* expune părțile de embriologie. *Leonardo* plănua să dea o descriere a întregului corp uman de la conceperea sa pînă la adîncă bătrînețe. De aceea el a diseccat și a desenat uterul gravid, s-a ocupat cu modificările organismului în funcție de vîrstă. *M. T. Malato* și *A. Ilardi* expun părțile lucrării lui *Leonardo* care se ocupă cu datele de antropometrie, cu măsurarea corpului și cu proporțiile lui. Aceste părți ale lucrării au fost foarte des publicate de către istoricii artei. *A. Morricone*, *M. Pedicino* și *R. Trifogli* expun datele de osteo-artrologie, *M. Galeazzi*, și *E. D. Vitali* cele de miologie, *L. Loria*, *V. Tavone Passalacqua* și *E. Pifferi* prezintă datele cu privire la organele de circulație. *C. Alicardi-Ciuffelli*, *F. Pascarella* și *L. Stroppiana* cele referitoare la organele respirației și ale fonației.

În volumul al doilea *V. Tavone Passalacqua* sintetizează părțile care se ocupă cu tractul digestiv: *M. T. Malato* organele aparatului excretor, *R. Minghetti* organele genitale. *M. Jandolo* se ocupă de neurologie, *C. Alicardi-Ciufelli*, *A. Morricone* și *V. Pedicino* prezintă organele simțurilor. *M. Jandolo* prezintă desenele privind glandele cu secreție internă, *M. Galeazzi* și *L. Stroppiana* părțile de patologie și în sfârșit *M. Jandolo* datele de psihologie.

În volumul al treilea este expusă bibliografia lucrării de anatomie a lui *Leonardo* dintre anii 1560—1963. Bibliotecarul *R. Cianchini* a adunat cu mare grijă atât titlurile edițiilor complete (primele 25 de titluri) cit și cele ale edițiilor parțiale, în total 906 titluri. Înșirarea cărților, articolelor, monografiilor etc. se face în ordine cronologică și în ordinea alfabetică a autorilor. Orientarea cititorului este facilitată prin anexarea la volum a unui index de autori și tematică. (Acesta din urmă este după părerea noastră prea puțin detaliat). Din introducere aflăm la ce izvoare a recurs redactorul acestui volum bibliografic. Bibliografia da *Vinci* a fost editată de *Verga* în 1931 și este considerată drept cea mai detaliată, dar nu și completă bibliografie, atingând deja 3.000 de titluri. Alături de lucrarea epocală a lui *Vesal* „De humani corporis Fabrica”, desenele anatomice ale lui *Leonardo* caracterizează cel mai bine setea inepuizabilă de știință a Renașterii, interesul ei crescând pentru corpul și sufletul uman. Cele două lucrări enumerate concurează între ele atât în ceea ce privește numărul edițiilor și comentariilor, cit și în ceea ce privește răspindirea lor geografică și lingvistică.

Ediția din Roma (1962) contribuie prin împărțirea ei justă, prin comentariile marginale prețioase, prin caracterele sale de tipar deosebit de frumoase (tipografia lui *E. Cossidente*) și prin exteriorul ei, la ridicarea valorii conținutului cărții. Mai multe desene ale lui *Leonardo da Vinci* figurează de mai multe ori, deoarece o parte din ele se încadrează prin conținutul lor heterogen în mai multe capitole (astfel de exemplu diafragma apare de 4 ori și în text). Aici datele diferiților colaboratori ai colectivului se completează în mod armonios.

Unele mici greșeli pot apărea însă și într-o astfel de lucrare întocmită cu foarte multă grijă. Alături de greșelile de tipar putem găsi și unele erori regretabile. Comentarii interpretează astfel de exemplu în mod eronat unele date ale desenelor anatomice ale lui *Leonardo* care în multe privințe s-au dovedit extrem de precise, privite chiar cu ochi moderni.

Astfel inscripția justă de pe desenul traheii, care figurează la pagina 311 a primului volum, nu este „din afară și transversal” ci „din aspect antero-posterior”. De asemenea simțim lipsa unui indice alfabetic cuprinzând toate cele 3 volume.

Răsfoind munca frumoasă și utilă a medico-istoricilor din Roma, ne putem convinge că *Leonardo* este și astăzi „modern”. Expunerea sa prezintă corpul uman pe baza unității funcționării și a structurii, am putea spune într-o concepție morfo-funcțională. El a aplicat în disecție o metodă mai bună decât anatomistii timpului său (secțiuni seriate, umplere cu ceară, cu gips, a substituit fibrele musculare cu sîrme și fire). El a evitat substanțele caustice etc. Opera sa își merită pe deplin faima și servește și azi ca exemplu al exactității, al observației, al expunerii sistematice. În interpretarea mișcărilor respiratorii, a fonației, a vederii în spațiu și în interpretarea multor alte funcțiuni ale corpului uman, *Leonardo* și-a devansat contemporanii cu secole.

Iosif Szentpeterj